

4. คุณภาพชีวิตของคนไทย

UNDP (United Nation Development Program) ได้จัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในรูปของดัชนี เรียกว่า “Human Development Index : HDI” ซึ่งวัดจากปัจจัยทางสังคม คือ การศึกษา อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และปัจจัยทางเศรษฐกิจ (ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเฉลี่ยต่อหัว) พบว่า ใน พ.ศ. 2533 คนไทยมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับ “กลาง” เป็นอันดับที่ 74 (HDI = 0.715) ใน 173 ประเทศทั่วโลก และเป็นอันดับที่ 4 ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากสิงคโปร์ บรูไนและมาเลเซีย และใน พ.ศ. 2538 พบว่า ดัชนีคุณภาพชีวิตของคนไทยได้ยกระดับขึ้นอย่างรวดเร็วจากอันดับที่ 74 ใน พ.ศ. 2533 เป็นอันดับที่ 59 จาก 174 ประเทศ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพชีวิตระดับ “สูง” (HDI = 0.838) ซึ่งเป็นอันดับที่ 3 ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากสิงคโปร์และบรูไน (ตารางที่ 4.22) โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ค่า HDI ของไทยขึ้นสู่ระดับสูงคือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจคุณภาพชีวิตของไทยต่ำลง โดยพบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2541-2545 ไทยมีคุณภาพชีวิตตกจากระดับ “สูง” มาอยู่ในระดับ “กลาง” (HDI = 0.745-0.768) และหล่นจากอันดับที่ 59 เป็นอันดับที่ 66-76 จาก 174 ประเทศ ซึ่งตกมาเป็นอันดับที่ 4 ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 10 ประเทศ รองจากสิงคโปร์ บรูไนและมาเลเซีย (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 ดัชนีคุณภาพชีวิต (Human Development Index) ของประเทศต่างๆ พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2545

กลุ่ม / ประเทศ	พ.ศ. 2533		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2541		พ.ศ. 2542		พ.ศ. 2543		พ.ศ. 2544		พ.ศ. 2545	
	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม	อันดับ	ในกลุ่ม
WHO/SEAR	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
ไทย	74	1	0.715	59	1	0.838	ไทย	66	1	0.757	ไทย	74	1	0.768
ศรีลังกา	86	2	0.663	90	2	0.716	ศรีลังกา	81	3	0.735	ศรีลังกา	99	3	0.730
มัลดีฟส์	112	4	0.497	95	3	0.683	มัลดีฟส์	77	2	0.739	มัลดีฟส์	86	2	0.751
อินโดนีเซีย	108	3	0.515	96	4	0.679	อินโดนีเซีย	102	4	0.677	อินโดนีเซีย	112	4	0.682
สหภาพพม่า	123	5	0.390	131	5	0.481	สหภาพพม่า	118	6	0.551	สหภาพพม่า	131	6	0.549
อินเดีย	134	6	0.309	139	6	0.451	อินเดีย	115	5	0.571	อินเดีย	127	5	0.590
ภูฏาน	159	9	0.150	155	9	0.347	ภูฏาน	130	8	0.471	ภูฏาน	136	7	0.511
เนปาล	152	8	0.170	152	8	0.351	เนปาล	129	7	0.48	เนปาล	143	9	0.499
บังคลาเทศ	147	7	0.189	147	7	0.371	บังคลาเทศ	132	9	0.47	บังคลาเทศ	139	8	0.502
เกาหลีเหนือ	-	-	-	-	-	-	เกาหลีเหนือ	-	-	-	เกาหลีเหนือ	-	-	-
ASEAN	43	1	0.849	28	1	0.896	ASEAN	26	1	0.876	ASEAN	28	1	0.884
สิงคโปร์	44	2	0.847	35	2	0.880	สิงคโปร์	32	2	0.857	สิงคโปร์	31	2	0.872
บรูไน	57	3	0.790	60	4	0.834	บรูไน	56	3	0.774	บรูไน	58	3	0.790
มาเลเซีย	74	4	0.715	59	3	0.838	มาเลเซีย	66	4	0.757	มาเลเซีย	74	4	0.768
ฟิลิปปินส์	92	5	0.603	98	6	0.677	ฟิลิปปินส์	70	5	0.749	ฟิลิปปินส์	85	5	0.751
เวียดนาม	115	7	0.472	122	7	0.560	เวียดนาม	101	6	0.682	เวียดนาม	109	6	0.688
อินโดนีเซีย	108	6	0.515	96	5	0.679	อินโดนีเซีย	102	7	0.677	อินโดนีเซีย	112	7	0.682
สหภาพพม่า	123	8	0.390	131	8	0.481	สหภาพพม่า	118	8	0.551	สหภาพพม่า	131	8	0.549
กัมพูชา	148	10	0.186	140	10	0.422	กัมพูชา	121	9	0.541	กัมพูชา	130	9	0.556
ลาว	141	9	0.246	136	9	0.465	ลาว	131	10	0.476	ลาว	135	10	0.525
อันดับ 1-10 ของโลก	1	1	0.983	1	1	0.960	อันดับ 1-10 ของโลก	1	1	0.939	อันดับ 1-10 ของโลก	1	1	0.944
ญี่ปุ่น	2	2	0.982	2	2	0.946	นอร์เวย์	2	2	0.936	นอร์เวย์	2	2	0.942
แคนาดา	3	3	0.979	3	3	0.943	สวีเดน	3	3	0.929	สวีเดน	3	3	0.941
นอร์เวย์	4	4	0.978	4	4	0.943	แคนาดา	4	4	0.936	แคนาดา	4	4	0.939
สวีเดน	5	5	0.977	5	5	0.942	ออสเตรเลีย	5	5	0.935	ออสเตรเลีย	5	5	0.938
สหรัฐอเมริกา	6	6	0.976	6	6	0.942	เกาหลีเหนือ	6	6	0.934	เกาหลีเหนือ	6	6	0.937
ออสเตรเลีย	7	7	0.972	7	7	0.941	สหรัฐอเมริกา	7	7	0.932	สหรัฐอเมริกา	7	7	0.937
ฝรั่งเศส	8	8	0.971	8	8	0.940	ฟินแลนด์	8	8	0.931	ฟินแลนด์	8	8	0.937
เนเธอร์แลนด์	9	9	0.970	9	9	0.939	เนเธอร์แลนด์	9	9	0.928	เนเธอร์แลนด์	9	9	0.932
สหราชอาณาจักร	10	10	0.964	10	10	0.936	ญี่ปุ่น	10	10	0.925	ญี่ปุ่น	10	10	0.932
สวีเดน							ฟินแลนด์				สวีเดน			

ที่มา: Human Development Report, 1993-2004.

นอกจากนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 UNDP ได้จัดทำตัวชี้วัดที่เรียกว่า “ดัชนีวัดความยากจน” (Human Poverty Index : HPI) เพื่อวัดว่าประเทศกำลังพัฒนาสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรไปได้ผลเพียงใด โดยวัดจากร้อยละของประชากรที่เสียชีวิตก่อนอายุ 40 ปี ร้อยละประชากรที่ไม่รู้หนังสือและร้อยละประชากรที่ขาดแคลนด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งพบว่าใน พ.ศ. 2538 ประเทศไทยมีค่า HPI = 11.9 (ตารางที่ 4.23)

ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พบว่า ค่า HPI ของไทยมีค่าสูงขึ้นอันเนื่องมาจากความยากจนที่เพิ่มขึ้น (HPI = 18.7) แต่เริ่มมีแนวโน้มดีขึ้นและค่า HPI ลดลงเหลือ 13.1 ใน พ.ศ. 2545 (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 ดัชนีวัดความยากจน พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2545

กลุ่ม/ประเทศ	พ.ศ. 2538			กลุ่ม/ประเทศ	พ.ศ. 2540			กลุ่ม/ประเทศ	พ.ศ. 2542			กลุ่ม/ประเทศ	พ.ศ. 2545		
	อันดับ HDI	อันดับ ในกลุ่ม	ดัชนี		อันดับ จริง	อันดับ ในกลุ่ม	ดัชนี		อันดับ จริง	อันดับ ในกลุ่ม	ดัชนี		อันดับ จริง	อันดับ ในกลุ่ม	ดัชนี
WHO/SEAR				WHO/SEAR				WHO/SEAR				WHO/SEAR			
ไทย	59	1	11.9	ไทย	29	1	18.7	ไทย	21	1	14	ไทย	22	2	13.1
อินโดนีเซีย	96	2	20.2	อินโดนีเซีย	46	4	27.7	อินโดนีเซีย	38	4	21.3	อินโดนีเซีย	35	3	17.8
อินเดีย	139	5	35.9	อินเดีย	59	6	35.9	อินเดีย	55	6	34.3	อินเดีย	48	6	31.4
เกาหลีเหนือ	-	-	-	เกาหลีเหนือ	-	-	-	เกาหลีเหนือ	-	-	-	เกาหลีเหนือ	-	-	-
ศรีลังกา	90	3	20.6	ศรีลังกา	33	2	20.4	ศรีลังกา	31	3	18	ศรีลังกา	36	4	18.2
มัลดีฟส์	-	-	-	มัลดีฟส์	43	3	25.4	มัลดีฟส์	25	2	15.8	มัลดีฟส์	17	1	11.4
สหภาพพม่า	131	4	27.5	สหภาพพม่า	55	5	32.3	สหภาพพม่า	43	5	28	สหภาพพม่า	45	5	25.4
ภูฏาน	155	6	44.9	ภูฏาน	70	7	41.8	ภูฏาน	-	-	-	ภูฏาน	-	-	-
เนปาล	-	-	-	เนปาล	85	9	51.9	เนปาล	77	8	44.2	เนปาล	69	7	41.2
บังคลาเทศ	-	-	-	บังคลาเทศ	73	8	43.3	บังคลาเทศ	73	7	43.3	บังคลาเทศ	72	8	42.2
ASEAN				ASEAN				ASEAN				ASEAN			
สิงคโปร์	28	1	6.5	สิงคโปร์	-	-	-	สิงคโปร์	-	-	-	สิงคโปร์	6	1	6.3
มาเลเซีย	-	-	-	มาเลเซีย	18	1	14.2	มาเลเซีย	13	1	10.9	มาเลเซีย	-	-	-
ไทย	59	2	11.9	ไทย	29	3	18.7	ไทย	21	2	14.0	ไทย	22	2	13.1
ฟิลิปปินส์	98	3	17.7	ฟิลิปปินส์	20	2	16.3	ฟิลิปปินส์	23	3	14.7	ฟิลิปปินส์	28	3	15.0
อินโดนีเซีย	96	4	20.2	อินโดนีเซีย	46	4	27.7	อินโดนีเซีย	38	4	21.3	อินโดนีเซีย	35	4	17.8
บรูไน	-	-	-	บรูไน	-	-	-	บรูไน	-	-	-	บรูไน	-	-	-
เวียดนาม	122	5	26.1	เวียดนาม	51	5	28.7	เวียดนาม	45	6	29.1	เวียดนาม	41	5	20.0
สหภาพพม่า	131	6	27.5	สหภาพพม่า	55	6	32.3	สหภาพพม่า	43	5	28	สหภาพพม่า	45	6	25.4
กัมพูชา	140	8	39.9	กัมพูชา	-	-	-	กัมพูชา	78	8	45	กัมพูชา	74	8	42.6
ลาว	136	7	39.4	ลาว	66	7	38.9	ลาว	66	7	39.9	ลาว	66	7	40.3

ที่มา: Human Development Report, 1998-2004.

หมายเหตุ: พ.ศ. 2538 ใช้อันดับ HDI ไม่ได้ใช้อันดับจริงตามค่า HPI เนื่องจากในปีนี้ยังไม่มีการจัดเรียงอันดับประเทศต่าง ๆ ตามค่า HPI จึงต้องใช้อันดับของ HDI แทน

ใน พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้พัฒนาดัชนีวัดความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) เพื่อประเมินว่าไทยสามารถพัฒนาคนในระดับภาคและจังหวัดไปได้อย่างไร โดยวัดจาก 8 องค์ประกอบคือ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน รายได้ ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม ซึ่งครอบคลุมหลายมิติและสะท้อนการพัฒนาได้ดีกว่า HDI ซึ่งพบว่า ไทยมีดัชนีวัดความก้าวหน้าของคนอยู่ในระดับกลาง (HAI = 0.6163) โดยภาคกลางและปริมณฑลมีความก้าวหน้าของคนมากที่สุด ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีความก้าวหน้าของคนน้อยที่สุด แต่หากพิจารณารายจังหวัดพบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนสูงสุดคือ ภูเก็ต (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 ดัชนีความก้าวหน้าของคนจำแนกตามภาคและจังหวัดที่มีคะแนนสูงสุดห้าอันดับแรก พ.ศ. 2546

ภาค	ลำดับ HAI	คะแนน HAI	จังหวัด	ลำดับ HAI	คะแนน HAI
ทั่วราชอาณาจักร		0.6163	ภูเก็ต	1	0.7175
กรุงเทพมหานคร	1	0.6731	นนทบุรี	2	0.7060
ห้าจังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ	2	0.6627	ชลบุรี	3	0.7006
ภาคตะวันออก	3	0.6429	นครปฐม	4	0.6804
ภาคกลาง	4	0.6352	สงขลา	5	0.6788
ภาคตะวันตก	5	0.6259			
ภาคใต้	6	0.6178			
ภาคเหนือ	7	0.5868			
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8	0.5379			

ที่มา: รายงานการพัฒนาคคนของประเทศไทย 2546, สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

5. ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรม

5.1 ค่านิยมการบริโภคและการดำรงชีวิต

จากการสำรวจพฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอยของวัยรุ่นที่เป็นนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพฯ ต่อการซื้อสินค้าแบรนด์เนมของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ ใน พ.ศ. 2546 พบว่า วัยรุ่นนิยมซื้อสินค้าแบรนด์เนมถึงร้อยละ 43.7 โดยปัจจัยสำคัญในการเลือกซื้อสินค้าคือ รูปแบบของสินค้าและคู่มือมีรสนิยมถึงร้อยละ 33.5 ทำให้คนไทยบริโภคเกินกำลังฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง บริโภคในสิ่งที่ไม่จำเป็นซึ่งบางอย่างเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น บุหรี่ สุราและสารเสพติดต่าง ๆ

แนวโน้มของสื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตและการใช้เวลาว่างของคนไทยมากขึ้น โดยเฉพาะโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ขณะที่วิทยุมีความสำคัญลดลงไป (ตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.25 เวลาที่ว่างโดยเฉลี่ยของประชากร จำแนกตามเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ประเภทการใช้เวลาว่าง	ในเขตเทศบาล (ชั่วโมง : วัน)	นอกเขตเทศบาล (ชั่วโมง : วัน)	ทั้งประเทศ (ชั่วโมง : วัน)
- การดูโทรทัศน์ / วีดีโอ	3.2	2.7	2.9
- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากคอมพิวเตอร์	2.0	1.7	1.9
- การเข้าชมกีฬา, ภาพยนตร์ ดนตรี	1.7	1.8	1.8
- การสังสรรค์	1.8	1.7	1.7
- งานอดิเรก	1.6	1.5	1.6
- การเล่นเกมส์	1.7	1.5	1.6
- เล่นกีฬา	1.5	1.5	1.5
- การฟังเพลง / วิทยุ	1.5	1.4	1.4

ที่มา: รายงานการสำรวจการใช้เวลาของประชากร พ.ศ. 2544, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: เป็นการสำรวจประชากรตั้งแต่อายุ 10 ปีขึ้นไป

5.2 ความเชื่อและวัฒนธรรม

จากการสำรวจการทำกิจกรรมทางศาสนาของวัยรุ่นไทยอายุ 15-20 ปี ที่นับถือศาสนาพุทธใน 14 จังหวัดที่เป็นตัวแทนภูมิภาคทั่วประเทศ รวม 2,177 คน ของสถาบันราชภัฏสวนดุสิต ใน พ.ศ. 2546 พบว่า วัยรุ่นไปวัดปีละ 1-2 ครั้ง เพียงร้อยละ 39.4 และไม่เคยสวดมนต์ก่อนนอนเลยสูงถึงร้อยละ 76.2 นอกจากนี้ยังมีความพ่อนยานในศีลธรรม จริยธรรม มีการแข่งขันกัน เอาจริงเอาจัง ตัวใครตัวมัน เพื่อแสวงหาอำนาจทั้งทางการเมืองและอำนาจเงินมากขึ้น และวัฒนธรรมไทยที่มีความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารี และเคารพผู้อาวุโสก็เริ่มลดลงเป็นลำดับ จนถึงขนาดต้องมีแผนฟื้นฟูวัฒนธรรมไทย